

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 212 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Тетяна СОЛОВЙОВА
Керівник: канд. пед. наук,
доцент Олена АНІСІМОВА
Рецензентка: директорка
Херсонського закладу
дошкільної освіти №10 санаторного
типу Херсонської міської ради
Романович О.М.

Івано-Франківськ-2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку.....	6
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження.....	6
1.2. Особливості психічного та фізичного розвитку дітей п'ятого року життя.....	12
1.3. Специфіка розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку.....	17
РОЗДІЛ 2. Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку	21
2.1. Діагностика сформованості креативного мислення у дітей середнього дошкільного віку.....	21
2.2. Організаційно-педагогічні умови розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку	30
2.3. Форми роботи з дошкільниками щодо розвитку креативного мислення	33
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	47
Додаток А. Ігри та вправи на розвиток творчої уяви, фантазії, винахідницьких здібностей.....	47
Додаток Б. План роботи з батьками щодо розвитку креативного мислення у дітей дошкільного віку.....	49
Додаток В. Приклади дослідів для розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.....	51
Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності.....	54

ВСТУП

Модернізація та реформування системи освіти висуває сьогодні розвиток творчої, креативної особистості дитини як одне з пріоритетних завдань національного виховання. Саме від творчих людей, які можуть досягти успіхів у діяльності, завдяки певним індивідуальним та особистим рисам, залежить розвиток нації і держави.

Дошкільна освіта – первинна складова у системі безперервної освіти в Україні. В умовах оновлення суспільства, відродження національної культури орієнтація на творчий, креативний розвиток особистості є головною засадою сучасного виховання та освіти, що в свою чергу орієнтує на підвищення ролі завдань розвитку творчого, креативного потенціалу дитини як засобу формування її духовного світу, національної свідомості, морально-етичних ідеалів.

Дошкільний вік закладає підґрунтя розвитку творчого потенціалу особистості та визначає сталий напрямок цього процесу. Креативна освіта відповідає такій організації навчання, виховання та розвитку творчої активності, де педагог і дитина мають сприяти умовам для самореалізації, прагнуть отримати творчий продукт інтелектуальної діяльності і самостійного створення нового.

Розвиток у дітей дошкільного віку креативного мислення визначено важливим напрямом освітнього процесу. Креативними мають бути як різні види діяльності дитини, так і їх результат.

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що креативність – «одна з пріоритетних ліній розвитку дошкільника».

Актуальність і практична значущість зумовила вибір теми магістерського дослідження - Розвиток креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського

державного університету «Формування професійної компетентності кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження. Визначити, обґрунтувати організаційно педагогічні умови розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку, розробити форми роботи щодо його покращення та перевірити їх ефективність.

Відповідно до поставленої мети дослідження було окреслено такі завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з теми магістерського дослідження та розкрити особливості психічного та фізичного розвитку дітей п'ятого року життя.

2. Схарактеризувати специфіку розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку.

3. Дослідити стан сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.

4. Визначити організаційно-педагогічні умови розвитку креативного мислення, розробити певні форми роботи щодо його розвитку у дошкільників.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження. Розвиток креативного мислення дітей середнього дошкільного віку буде ефективним за дотримання організаційно-педагогічних умов: врахування вихователями індивідуальних та вікових особливостей дітей; створення розвивальної предметного середовища; організація різноманітних видів діяльності, метою яких є розвиток креативного мислення.

З метою реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності їх результатів під час роботи використано такі теоретичні та емпіричні

методи: теоретичні – вивчення нормативних документів і праць з актуальних проблем дошкільної освіти, критичний аналіз психологопедагогічної та методичної літератури, аналіз науково-методичного забезпечення дошкільної освіти; емпіричні – спостереження за освітнім процесом у ЗДО, аналіз його результатів; педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Наукова новизна дослідження: виявлено організаційно педагогічні умови розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку та розроблено форми роботи щодо його покращення.

Практична значущість дослідження визначається тим, що розроблено рекомендації для вихователів ЗДО щодо розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.

Результати дослідження можуть бути використані в підготовці фахівців з дошкільної освіти в процесі викладання курсу «Дошкільна педагогіка», «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень дошкільників», «Теорія і методика організації образотворчої діяльності дошкільників», «Психологія дитячої творчості» та в післядипломній освіті педагогів дошкільного фаху.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та в статті «Розвиток креативного мислення дітей дошкільного віку», що вийшла з друку 2022-2023 навчального року в збірці студентських наукових праць ХДУ «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні основи розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку

1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження

Незважаючи на значну кількість публікацій, проблема креативного розвитку дітей дошкільного віку висвітлена в науковій літературі недостатньо.

Проблему дитячої креативності було розглянуто у дослідженнях психологічного та педагогічного характеру. Під керівництвом Ветлугіної Н., Дьяченко О., Комарової Т. вивчалася художня творчість дітей дошкільного віку. У колі наукових інтересів Піроженко Т. та Рєпіної Т. – комунікативно-мовленнєва діяльність дітей. Пізнавальну та перцептивну діяльність досліджували Венгер Л., Котирло В., Проскура О. Проявами музичної творчості дошкільників цікавилися Тарасова К., Теплов Б. та інші науковці.

«Креативність розглядається як основа продуктивного розвитку дошкільника, як потенціал, що забезпечує його зростання. А результат – дитяча творчість, тобто той рівень оволодіння соціальним досвідом, для якого характерні вміння виробляти новий продукт» [7, с. 8].

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що «креативність як здатність до творчої діяльності дитини є базовою якістю особистості, її центральною характеристикою» [2].

Креативністю на перших етапах вивчення цього явища наукою вважали, у першу чергу, найвищі показники інтелектуальної діяльності. У середині XIX ст. видатний німецький філософ Артур Шопенгауер схарактеризував креативну людину як особистість з граничним (високим) розвитком інтелекту. На підставі стандартних психометричних тестів оцінюється інтелектуальна креативність

особистості, за якими максимальні (високі) оцінки отримують 2% досліджуваних. Саме вони відносяться до категорії високо інтелектуально креативних людей. Проте ідентифікувати креативність дуже складно [8, с. 10].

Креативність (від лат. «creatura» – створення) розуміється як здатність породжувати незвичайні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації, відходити від традиційних та звичних схем мислення [26].

Це життєва необхідна властивість, яка допомагає людині знаходити оптимальний вихід у нестандартних ситуаціях.

Легкість або швидкість думки вважається суттєвим показником креативності. Тобто має значення кількість ідей за певну одиницю часу. Причому особливе значення має не якість, а їх кількість.

Назвемо умови розвитку креативності (за Дж.Смітом): фізичні, психологічні та соціальні. До фізичних належить «наявність матеріалів для творчості та можливість за бажання діяти з ними». Сутність психологічних умов полягає в формуванні у дитини «відчуття внутрішньої безпеки, а при підтримці творчих починань дорослим – свобода та розкутість». При наявності соціальних умов малюк «має відчуття зовнішньої безпеки, тобто переконаний, що з боку дорослих не буде негативної реакції на прояви творчості» [1, с. 16].

Серед педагогічних проблем можна виділити домінуючі – такі, що пронизують усе життя дошкільника. До них відноситься: креативність, життя як творчого сходження до свого найвищого «Я».

На думку Торренса Е. креативність є передумовою творчості. Йдеться про потенційну здатність до різнобічного мислення, вчинків та почуттів. Хоча, на думку автора, креативність сприймається як синонім творчої активності та «являє собою індивідуальну траєкторію психічного розвитку дитини, притаманну їй інтегральну якість, що проявляється в домінуванні допитливості, прагненні до пізнання та спроможності долати стереотипи» [7, с. 8].

В Базовому компоненті дошкільної освіти визначено дев'ять базових якостей особистості. У попередніх програмах не виділяється лінія розвитку «креативність», тому наразі широко вживається це поняття, аби освітяни звернули увагу на креативність як одну з пріоритетних ліній розвитку дітей дошкільного віку. Необхідно розділяти близькі, проте відмінні поняття «творчість» та «креативність», модернізувати плани педагогічної діяльності з включенням напряму пов'язаного з розвитком креативного мислення дошкільника, контролю та оцінки його реалізації [2].

Термін «креативність» вже широко вживаний у світі. А в українській освіті він з'явився не так давно. В 2001 році для характеристики особистості до нього звернувся вітчизняний педагог Микола Ярмаченко. Він визначив креативність як творчі можливості людини, що проявляються у мисленні, спілкуванні, діяльності та почуттях. Автор наполягав, що «у дитини дошкільного віку треба комплексно розвивати ці здібності, організовувати цілісний освітній процес у дошкільних закладах» [15, с. 13].

Розвиток у дітей дошкільного віку креативності – важливе педагогічне завдання. Креативним має бути процес діяльності дошкільників, його результат. На думку вчених, креативність є характеристикою творчого потенціалу особистості.

Науковцями виокремлено такі характеристики креативності: продуктивність – наявність різноманітних ідей, шляхів вирішення проблем, асоціацій; оригінальність – рідкісність, унікальність способу розв'язання проблем; гнучкість – здатність блискавично змінювати способи дій, переходити від одного класу об'єктів до іншого. За науковими дослідженнями, креативність виявляється з п'яти років, проте її розвиток повинен розпочинатися за кілька років [3].

Чим раніше дитину навчать дивуватись оточуючими явищами, пояснювати незвичайне, спостерігати та експериментувати, тим ґрунтовніше буде підготовка до подальшого прояву креативності.

Креативність мислення визначається вмінням дитини по-різному висловлювати свої почуття та уявлення про навколишній світ, тому слід навчити її бачити предмет з різних сторін, уміти враховувати різні ознаки предмета, створювати уявний образ. Дитина повинна не тільки вільно фантазувати, а й спрямовувати свою креативність на вирішення різноманітних завдань [4, с. 252].

П'ять років – період розвитку «культурної» креативності дитини, це так звана «незріла» здатність дитини створювати щось нове, яскраво виражена саме у цьому віці. Вона ґрунтується на емоційності, імпульсивності, жвавості, яскравих образах, та невідповідна законам логіки, загальним закономірностям явищ, правилам мислення. У цей час розвиваються більш тісні зв'язки з мовленням, формується доцільність у виникненні продуктів уяви, прагнення до наслідування однолітків та нормативності поведінки дошкільників, створюють умови для виникнення креативності [5].

Діти середнього дошкільного віку досить довгий час можуть грати в одну гру, використовуючи вже знайомі сюжети. Образи мислення дуже яскраві, живі, емоційні та тісно пов'язані з почуттями. Бурхливий потік нових асоціацій у дитини може викликати навіть найвіддаленіша схожість того, що вона сприймає за її попереднім враженням. Діти надзвичайно довірливо та чутливо ставляться до своїх «витворів фантазії» [38, с. 19].

В. Сухомлинський говорив: «Дітям не треба багато говорити, не слід багато їм розповідати, слово – не цяцька, а словесне перенасичення – одне з найшкідливіших перенасичень. Дитині треба не тільки слухати слово вихователя, але й мовчати, в цю мить вона думає, осмислює почуте та побачене» [35].

Систематизація основних підходів до вивчення даної проблеми дозволила диференціювати поняття «творчість» і «креативність». Креативність згідно з тлумачним словником – це «якість обдарованої особистості, яка є детермінантою творчого ставлення людини до світу і реалізується в особливому типі поведінки» [37].

Перші тести креативності з'явилися в 50-х роках ХХ століття. Їх розвиток поступово визначав один з провідних напрямів психодіагностики, який тісно пов'язаний з вивченням механізмів розвитку творчих здібностей.

Результати досліджень є свого роду каталізатором для розвитку даного напрямку, вони демонструють невідповідність між високими результатами традиційних тестів інтелекту та творчими здібностями. Здатність знаходити нетрадиційні способи, шляхи вирішення проблеми, висувати нові ідеї, була відокремлена та названа креативністю [5].

«Дивергентні здібності (або креативність) – це здатність породжувати безліч різноманітних оригінальних ідей у нерегламентованих умовах діяльності» [10].

При дивергентному типі мислення дитина має багато різних відповідей на поставлене запитання, причому їх правильність є «діло суб'єктивне». Найбільш вживаними тестами для визначення креативності є праці Гілфорда «Тест на використання предмета», «Тест на легкість слововживання», «Тест складання зображень з певного набору фігур». Поширенні вербальні та фігурні тести американського психолога Торренса, які розраховані на більш широкий віковий діапазон (від дошкільного віку до дорослих) [11].

Відомий психолог С. Меднік розробив концепцію креативності у відповідності з якою творчий процес має конвергентні та дивергентні складові. Він є автором одного із найвідоміших тестів креативності, в якому були виокремлені параметри креативності:

—продуктивність;

- оригінальність;
- унікальність;
- селективність (вибірковість) [14, с. 25].

Критерії креативності визначаються комплексом властивостей інтелектуальної діяльності, а саме: об'єднання (утворення єдності і зв'язаності елементів досвіду, що дозволяє продуквати нову ідею в концентрованій формі; оригінальність (статистична рідкісність); трансформація (ступінь перетворення вихідного матеріалу на основі подолання конвенційних обмежень); усвідомленість (рідкісний спосіб використання певної речі).

Зважаючи на вищезазначені властивості, для діагностування креативного мислення дитини використовують завдання:

- назвати усі способи використання знайомого предмета;
- продовжити висловлювання чи закінчити зображення на основі простої графічної форми;
- назвати усі предмети, які можуть належати до одного класу [18].

Оцінюючи креативність, враховуються сформульовані дитиною ідеї та те, наскільки вони є унікальними в порівнянні із звичними показниками дивергентних здібностей. Необхідно зауважити, що такого типу завдання не дають точної оцінки реальних творчих досягнень в професійній діяльності та повсякденному житті.

У науковій психологічній літературі виокремлюються два погляди на процес визначення творчості. Один базується на системі єдиної оцінки. Тестування відбувається за конкретною методикою. Інший ґрунтується на комплексній оцінці творчості, це сукупність тестування дитини, опитування батьків, вихователів та інших людей, які беруть участь в освіті та розвитку дитини. Однак, жоден з підходів не гарантує відсутність «помилки», тому що ні один з тестів не охоплює усі різновидності творчості (музичної, вербальної, художньої). Через те, не потрібно перебільшувати значимість тестів і недооцінювати

неекспериментальне вивчення особливостей розвитку творчих здібностей. Завдяки визнанню дефіциту традиційних тестів, прослідковується підвищений інтерес до менш формалізованих методів діагностики [27, с. 4].

Дошкільне дитинство – це особливий вік дитини, коли вона відкриває для себе навколишній світ, у цей період психіка дитини зазнає значних змін у всіх сферах (когнітивній, вольовій, емоційній), які виявляються в різних видах діяльності (пізнавальній, комунікативній, перетворювальній). В цей віковий період у дітей з'являється здатність до творчого вирішення проблемних ситуацій, що виникають в повсякденному житті. Нестандартні, унікальні шляхи вирішення поставленої проблеми і є креативністю [40, с. 20].

Отже, проблема розвитку творчої особистості є актуальною у сучасному світі, а розв'язання її важливе, оскільки людина, здатна до творення, є головною умовою прогресивного розвитку суспільства. З перших років життя слід закладати основи розуміння світу, який невинно змінюється, в якому людина перебуває в стані постійного творення самої себе та світу.

Отже, науковці-психологи під поняттям «креативність» розуміють здатність особистості бачити речі у новому та незвичному вигляді, знаходити унікальні шляхи розв'язання поставлених задач.

Креативність – творчі можливості людини, які виявляються у сприйнятті нового, дивергентному мисленні, здатності до пошукових дій.

1.2. Особливості психічного та фізичного розвитку дітей п'ятого року життя

П'ятий рік життя – це фаза активного формування пізнавальної діяльності дитини. В цей період активно розвивається інтерес до предметів та явищ навколишнього світу, малюк стає допитливим. У

середньому дошкільному віці (4-5 років) відбуваються суттєві зміни в характері дитини, її діяльності, у стосунках з оточуючими, у перебігу психічних процесів. Провідним видом діяльності залишається гра, але більш високого рівня розвитку. В сюжеті гри відображено взаємини між дорослими та їх світ [16].

З'являються домінуючі установки: егоїстичні, альтруїстичні, спрямовані на досягнення успіху.

Протягом п'ятого року життя дитини здійснюється поступовий перехід від поверхневого сприймання предметів та явищ до пізнання взаємозв'язків, взаємовідношень між ними, від практичних спроб і помилок, постійного вдосконалення орієнтувальних дій сприймання до мисленнєвих дій. Постійна взаємодія практичних, пробних та інтелектуальних дій є особливістю пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку [19].

Досвід, якого набуває дитина під час процесу розв'язання завдань, є ґрунтовним для переходу до наочно-образного мислення, а в подальшому – до словесно-логічного. Цей перехід відбувається на основі вдосконалення зорово-рухової та орієнтувально-дослідницької діяльності дошкільника.

Протягом п'ятого року життя сприймання стає осмисленим аналітичним процесом. Основою безпосереднього пізнання навколишнього середовища стає зорове сприймання. Завдяки цьому, дитина розрізняє кольори, форми предметів, удосконалюється розуміння співвідношення предметів за розмірами, формою, відстанню. Дитина «на око» може співвідносити за цими критеріями до п'яти предметів. Активно формується просторове сприймання, яке узгоджується з практичними діями і є фундаментом для формування різноманіття дій обстеження. Вони є операційним інструментарієм.

Основним компонентом перцептивної діяльності та найважливішим показником успіху дитини є дії обстеження, вона

сприймає та запам'ятовує предмети безпосередньо при взаємодії з ними та приділяє увагу функціональним ознакам предмета чи об'єкта [29].

Мислення у дітей п'яти років досить хаотичне, вони не здатні об'єднувати окремі «здобутки» своїх роздумів у цілісний продукт, проте цілком доступне пізнання предметів та явищ у різних взаємозв'язках та співвідношеннях один до одного.

Провідний педагогічний досвід та експериментальні дослідження довели, що саме такі знання є універсальним засобом розвитку мисленнєвої діяльності у дітей. Засвоєння системи знань вимагає від дошкільника вміння активно використовувати існуючий досвід для усвідомлення нової інформації [21, с. 63].

Дорослі відіграють суттєву роль у процесі розвитку мислення дитини. Важливим є вміння майстерно спонукати дитину до активізації знань щоразу у новому ключі відповідно до певної ситуації. Досвід цієї діяльності призводить до більш нового аналізування предметів та явищ оточуючого середовища дитини; вона відкриває для себе нові аспекти вже знайомих предметів, усвідомлює нові зв'язки між ними. Пізнавальна діяльність набуває творчого характеру.

Пам'ять впродовж п'яти років інтенсивно розвивається та є вирішальною у розширенні досвіду пізнання навколишнього світу. У дітей з'являється потреба в довільному відтворенні, а пізніше – у довільному запам'ятовуванні. За допомогою та підтримкою дорослих, дитина оволодіває простими прийомами довільного запам'ятовування (повторення), збільшується обсяг запам'ятованої інформації. Під час опрацювання казки, дитина не лише переказує її зміст, а й відтворює головні події, подробиці та «цитуює» авторське висловлювання.

Для активного розвитку пам'яті слід спілкуватись з дитиною, читати їй літературні твори, також особливе місце посідає сюжетно-рольова гра [17].

Уява тісно пов'язана з перцептивними діями та активно розвивається на п'ятому році життя. Дитина починає відрізняти уявні образи від самих предметів, позначати їх словом, переносити їх функції на інші предмети. Більш помітні спроби керування власними образами, змінювати їх відповідно до власного задуму.

Уява та мовлення розвиваються в тісному взаємозв'язку, адже вони сприяють формуванню уявлень про предмети та явища. Недостатній розвиток мовлення дитини гальмує розвиток її уяви. Спілкування дитини з однолітками чи дорослими спонукає до появи перших образів довільної уваги. Коли дитина розповідає відомі твори, або те, що з нею трапилось, вона може надавати нових рис героям, змінювати події, «забарвлювати розповідь новими фарбами». Важливе значення має продуктивна діяльність, особливо конструювання, під час якого у дитини формуються універсальні здатності до кожної діяльності. Моделювання та конструювання стають засобом самовираження дитини.

Протягом п'ятого року життя дитина проявляє інтерес до різних видів зображувальної діяльності, розширює діапазон образів людей, природи, іграшок, тварин, які прагне відтворити. Внаслідок розвитку координації рухів вдосконалюються малюнки дитини, з'являються прості, схематичні сюжети, переважають мазки, лінії, плями, зображувані фігури стають впізнаними за певними ознаками. Дитина створює задуманий нею образ, хоча він ще не є стійкими, утім спроможна чітко розповісти, що було задумано нею [24].

П'ять років – це період розвитку пізнавальної потреби дитини, що є внутрішнім джерелом пізнавальної активності. На цьому етапі фокус уваги дитини переміщується з назв предметів, їх якостей на зв'язки та співвідношення між ними; малюк фокусується на діях з предметами, бачить їх причини та наслідки, цікавиться взаємодією предметів в навколишньому світі: «Чому саме так, а не інакше?».

Дитина починає активно запитувати: «Чому?», «Звідки?», «Як?», «Навіщо?» Це віковий період тому і називають – вік «чомучок». А дитину називають «маленькою чомучкою» [13].

Роль дорослого у цей період полягає у вмінні правильно реагувати на зацікавленість дитини та її запитання. Для того, щоб підштовхнути дошкільника до самостійного знаходження відповіді, слід давати правдиві, вдумливі, серйозні, розгорнуті відповіді. Завдяки цьому дитина відчуває значущість своїх запитань, себе та дорослого на одному рівні. Варто приділяти увагу запитанням дитини, формувати бажання дізнатись нове, знайти та сформулювати власну відповідь.

Запитання, що виникають під час розв'язання пізнавальних завдань, потребують особливої уваги, саме вони свідчать про бажання дитини усвідомити причинно-наслідкові зв'язки. Такі запитання ефективно впливають на удосконалення процесу пізнання, упорядковують мисленнєві процеси, спрямовують розумові дії на пошук вирішення [23].

Отже, п'ятий рік життя дитини включає появу узагальнень, які допомагають у встановленні причинно-наслідкових зв'язків у своїх судженнях, переконаннях; її висловлювання вже більше стосуються пізнавальної діяльності. Дошкільник спроможний водночас робити певну дію та говорити, ці висловлювання завершують певні етапи пізнання. Таке мовлення є засобом мислення та прямого включення в пізнавальну діяльність. За допомогою мовлення дитина відтворює основні положення пізнавального завдання. Це слугує своєрідним місточком для переходу на більш високий рівень – розгортання інтелектуальної дії в мовленнєвому просторі відокремлено від практичної ситуації.

1.3. Специфіка розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку

На життєві досягнення людини впливає нестандартне мислення, здатність знаходити оригінальні варіанти розв'язання конфліктів та проблем, оперувати кількома різними засобами, бачити не тільки можливі рішення, а й прогнозувати їх наслідки [20].

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено дев'ять базових якостей особистості, які повинні сформуватися у дитини дошкільного року. На кінець дошкільного періоду життя дитини мають бути сформовані базові характеристики особистості: самостійність і відповідальність, довільність, ініціативність, самосвідомість, самоставлення, свобода і безпечність поведінки, самооцінка та креативність [2].

«Креативність дошкільника – це готовність до непередбачуваних рішень, допитливість, здатність до коментування процесу та результату діяльності, мотивації досягнень, розвинутої уяви, а також здатність до створення творчого образу, який відрізняється оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю» [33].

Основні характеристики креативності це: вигадка, працездатність, ініціативність, оригінальність, дар передбачення, висока самоорганізація. За даними досліджень з оригінальністю пов'язані такі критерії особистості: чутливість до емоцій, домінантність, здатність ідентифікувати себе та інших. Особистість, у якої наявні ці якості, знаходить задоволення не лише в досягненні мети а й в самому процесі творчості [39, с. 203].

Психологи у своїх дослідженнях доводять, що оволодіння спеціальними способами сприяє продуктивному творчому мисленню, до яких відносять: пошук аналогій, формулювання запитань, виділення протилежних та спільних ознак, асоціювання понять, комбінування,

генерування ідей та інші. Деякі властивості дитина опановує вже в п'ять років.

Основний шлях формування креативності у дітей дошкільного віку полягає у вирішенні проблемних ситуацій, формуванні певної структури досвіду й засобів діяльності. З боку дорослих передбачаються дії щодо творчих завдань, активне спонування до самостійного пошуку.

У програмі навчання та виховання «Дитина» виділено показники сформованості креативності, які потрібно розвивати під час освітнього процесу, а саме: самокритичність, метафоричність, уміння дивуватись, здатність посміятись над собою, інтерес до невідомого, відкритість новим ідеям [13].

Дослідники наголошують, що креативність формується, коли відсутній зразок, чіткий регламент поведінки дитини, але є позитивний приклад творчої особистості. Саме ці фактори створюють умови для наслідування, оскільки творча поведінка підкріплюється виховними засобами [4].

У процесі діяльності перед дитиною дошкільного віку постають не лише репродуктивні завдання, а й творчі. Вона розвиває творчі здібності, вчиться вигадувати нові ігри, конструювати, малювати, а ці дії сприяють формуванню креативності як базової якості особистості.

«Креативність – схильність до творчості, прагнення відходити від шаблону, зразка; намагання робити по-своєму, виявляти винахідливість, раціоналізаторство; готовність займатися діяльністю, яка дозволяє робити відкриття, виявляти неповторність, досліджувати, експериментувати, покладатися на свій життєвий досвід, ставити нестандартні запитання і самостійно відповідати на них; смак до подолання труднощів, використання нових можливостей; здатність знаходити оригінальні рішення, радіти створенню нового» [5, с. 143].

Активність дітей в усіх видах діяльності (навчальній, ігровій, предметно-практичній) та сферах (емоційній, моральній, пізнавальній,

художній, мовленнєвій, соціальній, фізичній) впливає на ступінь сформованості творчості.

Аналізуючи та оцінюючи особистісні якості дітей, педагоги вживають поняття «креативність», показниками її сформованості є:

- чутливість до проблем (готовність дитини розв'язувати їх, покладаючись тільки на свої сили);
- відкритість до всього нового, інтерес до незнайомого, невідомого;
- здатність до руйнації чи зміни стереотипів, відмова від шаблонів, спроможність виходити за межі заданої іншими ситуації;
- уміння бачити проблему з різних точок зору;
- уміння висувати оригінальні ідеї, вносити щось нове, розв'язувати завдання нового типу;
- висока пізнавальна активність та допитливість;
- дотепність, почуття гумору, інтерес до парадоксів;
- уміння бачити взаємозв'язок між предметами чи ознаками, формально між собою не пов'язаними;
- розвинена уява, метафоричність (створення фантастичних ідей);
- уміння дивуватися [39, с.203].

Наявність у діяльності дитини більшості з означених показників, вказує на її креативність, тобто те, наскільки вона практично та інтелектуально продуктивна.

Феномен креативності у дошкільників пов'язаний з уявою. В дошкільному віці у дитини немає меж та кордонів для уяви, вона створює образи з раніше побаченого, почутого і може їх об'єднувати на свій власний розсуд, вона «відходить від проторених доріг», фантазує, мріє без будь-яких меж.

Дошкільники досить активно виконують творчі завдання демонструють свої креативні здібності, за умови відсутності правильного чи неправильного рішення. Творчість повинн

формуватися без надання їй чітко визначеної кимось форми, необхідно лише створювати сприятливі умови для її розвитку [27, с. 4].

Основне завдання щодо розвитку креативності полягає у наданні дитині можливість діяти самостійно, творчо, на власний розсуд; сприянні вияву вигадки й логіки у виборі мети, способів додання труднощів, доборі засобів її досягнення. Розвивати критичне мислення слід у процесі усвідомлення життєвих суперечностей [20].

Становлення «початкової креативності» припадає на період 3-5 років. Основним механізмом її формування визначено пряме наслідування дорослого, який є значущою особою для малюка. Дитина спочатку репродукує побачені дії дорослого. Наступним кроком є копіювання таких дій для того, щоб досягти бажаного результату. Після цього дитина додає власні елементи новизни, не змінюючи свою поведінку суттєво. Потім йде етап трансформації вже знайомої ідеї, коли поведінка задіяних осіб може істотно змінитися. І тільки після усіх вищезазначених кроків дитина намагається досягти результату, керуючись справжньою творчістю [6, с. 12].

Отже, розвиток креативного мислення дитини середнього дошкільного віку передбачає, що педагогу треба: уникати деталізації поставленої проблеми чи завдання, загальних моментів що характеризують зміст; пропонувати дошкільникам вдаватися до аналогій; пропонувати дітям не спинятися, коли з'являються ідеї (навіть якщо завдання вже виконано); бути тактовним, винахідливим; заохочувати дитячі вияви творчої уяви, дотепності, фантазії; то звужувати, то розширювати поле пошуку розв'язання творчого завдання; пропонувати шукати нові напрямки та ідеї; спонукати дитину відмовлятися від найбільш очевидного способу розв'язання завдання; заохочувати дітей щоразу аналізувати предмет уваги з несподіваної точки зору; пропонувати дітям висловлювати у процесі розв'язання творчого завдання спонтанні ідеї.

РОЗДІЛ 2.

Експериментальна перевірка ефективності методів і прийомів розвитку розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку

2.1. Діагностика сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку

Педагогічний експеримент відбувся на базі закладу дошкільної освіти № 3 «Веселка» міста Каховка.

Метою експериментально-дослідницької роботи було визначення рівня сформованості креативного мислення дітей середньої вікової групи.

Дослідження проводилось у декілька етапів:

1. Констатувальний етап експерименту. На цьому етапі експерименту здійснювалася діагностика сформованості креативного мислення у дошкільників середнього дошкільного віку. Було утворено 2 групи: експериментальна група (ЕГ) – 10 дошкільників; контрольна група (КГ) – 10 дошкільників.

2. Формувальний етап експерименту.

З дітьми ЕГ проводиться додаткова активна робота з розвитку креативного мислення. Діти контрольної групи було охоплені традиційним освітнім процесом, передбаченим програмою «Дитина».

3. Контрольний експеримент. На етапі контрольного експерименту у досліджуваних ЕГ і КГ проводилася повторна діагностика сформованості креативного мислення.

Критерії оцінювання рівня розвитку креативності (когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний) [32, с. 12].

Виокремлено такі рівні розвитку креативності у дітей середнього дошкільного віку: низький (1 бал), середній (2 бали), високий (3 бали).

Використано діагностичні завдання, розроблені авторами Леонідом Венгером, Вірою Котирло, Світланою Кулачківською, Зінаїдою Мануйленко.

За першим, когнітивним компонентом дітям було запропоновано кілька завдань. Метою цієї роботи визначено оцінку здатності сприймати та усвідомлювати нові знання; застосовувати їх в різних ситуаціях; пропонувати власні нові ідеї.

1 завдання.

Зміст завдання. Дітям пропонують скласти власну невелику розповідь на тему «Казковий дитячий садок». Вони можуть запропонувати свої ідеї щодо того, хто може відвідувати садок, як виглядає його будівля, які в ньому кімнати, іграшки. Малюки можуть також висловитися щодо видів діяльності дітей, продуктів харчування тощо. Діти можуть фантазувати, але необхідно щоб усі пропозиції стосувалися конкретної теми.

2 завдання.

Зміст завдання. Учасники експерименту повинні відтворити малюнок, який вони обирають серед де-кількох запропонованих. Для цього їм можна використовувати різнокольорові палички, пластинки у вигляді геометричних фігур, хутрянні нитки, папір різної якості, гумові мотузки.

3 завдання.

Зміст завдання. Кожна дитина отримує пластикову пляшечку із різними наповнювачами – маленькими монетками, гречаною або рисовою крупою, горохом, просом, металічними кнопками, поролоном, новорічним «дощиком», невеликими камінцями.

Треба запропонувати можливості використання цієї пляшечки, дати назву, виконати певні дії.

Пропонуються такі критерії визначення рівня сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку за когнітивним компонентом.

Низький рівень (1 бал):

- демонструє низьку пізнавальну активність, неохоче опановує нову інформацію;
- використовує за основу ідеї інших дітей;
- не може запропонувати власні варіанти розв'язання творчих завдань.

Середній рівень (2 бали):

- застосовує нові знання ситуативно, порівняння та зіставлення виконує фрагментарно;
- при виконанні завдання користується інструкцією або виконує лише окремі з них;
- демонструє творче виконання завдань лише після попередньої роботи.

Високий рівень (3 бали):

- дитина має чітку систему знань, умінь та навичок пізнавальної активності;
- дитина пропонує різні способи розв'язання творчих завдань;
- дитина здатна до творчого використання свого когнітивного досвіду під час розв'язання творчих завдань.

З метою визначення рівня сформованості креативного мислення за емоційно-вольовим компонентом діти запрошуються до виконання кількох завдань. Дії учасників експерименту дають змогу здійснити діагностику здатності регулювати емоційно-вольову сферу діяльності та поведінки; знаходити свої варіанти подолання труднощів та перешкод; виявляти творчі зусилля для вирішення поставлених завдань.

1 завдання.

Зміст завдання. Дітям пропонують «побудувати» ракету для космічної подорожі. Для використання можна використати розміщені на килимку предмети: картонні коробки, рулони шпалер, блоки конструктору великого розміру, надувні гумові предмети, шматки тканини різної якості, пластикові пляшки тощо. Учасники виконання завдання мають можливість запропонувати та застосувати і свої власні предмети.

Також дитина обирає собі супутників для подорожі. Це можуть бути реальні люди, іграшки, казкові герої, персонажі мультплікаційних фільмів тощо. На особливу увагу заслуговують нестандартні дії, креативні пропозиції, цікаві коментарі.

2 завдання.

Зміст завдання. Дітям необхідно скласти розповідь про свою мрію. Дітям наголошують, що обмежень ніяких немає. Вони можуть фантазувати про навколосвітню подорож, політ на повітряній кулі, поїздку у будь-яке місце, зустріч із улюбленим героєм казки, мультиплікаційного або художнього фільму, придбання найжаданішого подарунку тощо. Враховується здатність дитини відкрити максимально фантазію, креативне мислення.

3 завдання.

Зміст завдання. Дітям читають оповідання В.О. Сухомлинського «Ледача подушка».

«Маленькій Яринці треба рано-рано вставати, до дитячого садка йти.

А не хочеться, ой, як не хочеться!

Увечері й питає Яринка дідуся:

- І чого це я рано ніяк не прокинуся?

- Це подушка в тебе ледача, - каже дідусь. Ото саме тоді, як вставати не хочеться, візьми її, винеси на свіже повітря і добряче вибий, вона й не буде ледача...

Другого дня, рано-пораненьку, знов не хочеться вставати Яринці. Але ж треба подушку провчити, лінощі з неї вибити! Схопилась Яринка, швиденько одяглася, взяла подушку, винесла на подвір'я, поклала на лавку та кулачками її, кулачками. Вернулась до хати, поклала подушку на ліжко й пішла умиватися.

Кішка на дереві нявчить. За вікном вітерець гуде. І дідусь у вуса усміхається».

Запитання, на які дітям треба відповісти:

- Чому дівчинці не хочеться вставати вранці?
- Дідусь дівчинки – фантазер чи чарівник?
- Як дівчинка ще могла розбудити подушку?
- Якби треба було уявити собі Лінь, яка б вона була, як виглядала?

Для визначення емоційно-вольового компоненту сформованості креативного мислення дитини використовуються такі критерії оцінювання.

Низький рівень (1 бал):

- дитина не знає, як досягти мети, виявляє безініціативність, неемоційність під час вирішення ситуації;
- дитина не здатна запропонувати свою ідею та не враховує думки інших;
- не контролює свої емоції, негативно реагує на запропоновані іншими дітьми дії.

Середній рівень (2 бали):

- дитина частково контролює свої емоції, рідко демонструє оптимізм та бажання взяти участь у обговоренні;
- розв'язання колективних завдань має ситуативний характер, не завжди бере до уваги ідеї та думки інших дітей;
- творча активність виявляється фрагментарно.

Високий рівень (3 бали):

- дитина отримує задоволення від вирішення творчих завдань, демонструє оптимізм, бажання взаємодіяти з іншими дітьми;
- цілком контролює свої емоції, узгоджує свої дії з діями інших дітей;
- продукує власні творчі ідеї, позитивно ставиться до пропозицій інших дітей задля досягнення спільної мети.

За третім, комунікативним компонентом необхідно з'ясувати уміння толерантно розв'язувати різні творчі завдання, здатність до міжособистісної комунікації.

1 завдання.

Зміст завдання. Дітям пропонується придумати варіант привітання з днем народження друга.

Наприклад, переодягнутися у казкового героя або заспівати його улюблену пісню, намалювати малюнок, виготовити власноруч іграшку, листівку, поробку із природного або викидного матеріалу тощо.

2 завдання.

Зміст завдання. Дітям пропонується виготовити творчу роботу «Чарівний ліс та його мешканці». Матеріал: ватман, олівці, фломастери, фарби. Дитина придумує, які в цьому лісі дерева, квіти, кущі, які там мешкають звірі та птахи. Свою роботу треба буде представити, розповісти, чому обрано той чи інший варіант.

3 завдання.

Зміст завдання. Виготовити з іншими дітьми спільний фото-колаж «Я ми провели літо». Діти приносять з дому фотографії ігор, подорожей, зустрічей з друзями, родичами.

Для визначення комунікативного компоненту сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку використовуються такі критерії оцінювання.

Низький рівень (1 бал):

- дитина тримає дистанцію з іншими дітьми, не може запропонувати свої ідеї під час виконання завдань;

- у більшості випадків дитина пасивна, їй нецікаво вигадувати свої образи, пропонувати ідеї;

- дитина не розуміє змісту завдань, заважає іншим дітям, створює конфліктні ситуації.

Середній рівень (2 бали):

- виконує лише те, що їй пропонують інші; своїх варіантів не продукує;

- не бере до уваги думки та ідеї інших дітей.

Високий рівень (3 бали):

- дитина бере активну участь у обговоренні завдань;

- пропонує власні цікаві ідеї, демонструє нестандартні кроки для вирішення поставлених завдань;

- налаштована на творчу взаємодію з іншими дітьми;

- з розумінням та повагою ставиться до пропозицій інших дітей, вміє доповнювати їх своїми варіантами.

Результати діагностування у експериментальній групі наведено у Таблиці 2.2.1, у контрольній групі – Таблиця 2.2.2.

Таблиця 2.2.1.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості креативного мислення у дітей середнього дошкільного віку (експериментальна група)

Імя дитини	Когнітивний рівень розвитку креативного мислення		Емоційно-вольовий рівень розвитку креативного мислення		Комунікативний рівень розвитку креативного мислення	
	бал	рівень	бал	рівень	бал	рівень
Жанна Д.	1	Н	2	С	2	С
Альона Л.	1	Н	1	Н	2	С
Дмитро Г.	1	Н	1	Н	2	С

Анжеліка В.	2	С	1	Н	3	В
Вадим М.	1	Н	2	С	1	Н
Ксенія С.	2	С	3	В	3	В
Артем С.	2	С	1	Н	1	Н
Юрій Ф.	1	Н	2	С	3	В
Анастасі В.	1	Н	1	Н	2	С
Стас Ч.	1	Н	2	С	1	Н
Всього	1,3	Н	1,6	Н	2,0	С

Таблиця 2.2.2.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості
креативного мислення у дітей середнього дошкільного віку
(контрольна група)

Імя дитини	Когнітивний рівень розвитку креативного мислення		Емоційно- вольовий рівень розвитку креативного мислення		Комунікативний рівень розвитку креативного мислення	
	бал	рівень	бал	рівень	бал	рівень
Наталя С.	1	Н	2	С	1	Н
Олег А.	1	Н	1	Н	1	Н
Тетяна П.	1	Н	2	С	2	С
Софія П.	1	Н	2	С	1	Н
Антон П.	2	С	2	С	2	С
Інна Р.	1	Н	2	С	2	С
Каріна Т.	2	С	2	С	1	Н
Юрій Ц.	2	С	3	В	2	С
Данило Ш.	2	С	2	С	2	С
Лев Т.	1	Н	2	С	1	Н
Всього	1,4	Н	2,0	С	1,5	Н

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість дітей як експериментальної так і контрольної групи перебувають на низькому рівні сформованості креативного мислення. Хоча завдання трьох критеріїв діагностики мали свої особливості, результати визначення рівнів виявилися досить логічні. Можна зробити висновок, що діти, залучені до діагностики, правильно зрозуміли завдання.

Частотний аналіз розділу показників рівня сформованості впевненості представлений в Таблицях 2.2.3., 2.2.4

Таблиця 2.2.3.

Частотний аналіз показників сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку (експериментальна група)

Рівні розвитку креативного мислення	Рівні					
	високий		середній		низький	
	К-ть	%	К-ть	%	Кількість	%
Когнітивний	-	0%	3	30%	7	70%
ЕмоційноЕ вольовий	1	10%	4	40%	5	50%
Комунікативний	3	30%	4	40%	3	30%
Всього кількість/ відсоток	4	13,4%	11	36,6%	15	50%

Таблиця 2.2.4.

Частотний аналіз показників сформованості креативного мислення дітей середнього дошкільного віку (контрольна група)

Методики	Рівні					
	високий		середній		низький	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Когнітивний	-	0%	4	40%	6	60%
ЕмоційноЕ вольовий	1	10%	8	80%	1	10%
Комунікативний	-	0%	5	50%	5	50%
Всього кількість/ відсоток	1	3,4%	17	56,6%	12	40%

Рівень сформованості креативного мислення в цілому відповідає вимогам діючої державної програми навчання і виховання «Дитина» та віковим можливостям дітей.

2.2. Організаційно-педагогічні умови розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку

Після введення у дію оновленого Базового компоненту дошкільної освіти у вихователів ЗДО виникли певні питання, що потребують вирішення [2].

Одним з них є питання організації освітнього процесу щодо формування креативного мислення дошкільників.

Аналіз діяльності вихователів, матеріалів щодо контролю рівня освітніх досягнень вихованців актуалізує важливість окресленої проблеми. Педагоги повинні бути обізнаними із засобами розвитку креативного мислення дітей. Необхідно чітко усвідомлювати зміст поняття «креативність», володіти певними навичками організації професійної діяльності, спрямованої на розвиток креативності у дітей дошкільного віку тощо.

Аналіз планів та спостереження за організацією різних видів діяльності дітей засвідчили недостатню кількість завдань для забезпечення креативного розвитку дітей, зокрема середнього дошкільного віку.

Таким чином, визначимо першу організаційно-педагогічну умову розвитку креативного мислення дошкільників: відповідна підготовка педагогів закладів дошкільної освіти до здійснення освітнього процесу щодо реалізації зазначеної проблеми. Робота з вихователями ЗДО повинна бути спрямована на підвищення рівня їх теоретичної підготовки, творчого потенціалу, зняття стереотипів у мисленні та поведінці, на вдосконалення співпраці з дитиною.

Важливим є усвідомлення вихователями показників рівня сформованості креативного мислення у дошкільника, а саме: здатність подивитися на ситуацію з різних точок зору; здатність не керуватися усталеними шаблонами, а мати сласні пропозиції щодо вирішення різноманітних нестандартних проблем; відкритість новим ідеям, готовність вільно їх продукувати; вільне володіння новими нестандартними тактиками поведінки; пошуково-перетворювальне ставлення до дійсності; здатність висувати власні гіпотези, робити припущення тощо [36, с. 27].

З метою стимулювання дитини до креативного мислення необхідно забезпечити певне розвивальне середовище. Це і буде другою організаційно-педагогічною умовою розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку.

Дитина п'ятого року життя року вже здатна дивуватися різним явищам та подіям в навколишньому світі, свідомо аналізувати їх, давати власні пояснення, вибудовувати логічні ланцюжки. У середньому дошкільному віці дитина із особливим захоплення виконує експериментувальні дії, висуває власні припущення, фантазує. Усе це спонукає її до прояву креативних здібностей. А задля цього важливо забезпечити їй певну обстановку.

В приміщеннях ЗДО доцільно створювати центри трудової, природничо-дослідницької, ігрової, театралізованої, образотворчої, рухової, навчальної діяльності. Всі наявні матеріали цих центрів повинні бути доступними для дитини. Не має значення, як саме діти діти будуть користуватися запропонованим матеріалами. Важливо, щоб у дітей був доступ до активних дій щодо дослідження властивостей різних предметів та експериментування. Бажано, щоб можливість творити була надана дітям і в приміщенні, і на подвір'ї. Вдало організоване розвивальне освітнє середовище впливає на: процес виховання та навчання в аспекті креативного розвитку, об'єднання дітей за

здібностями, орієнтуючись на конкретну особистість; спонукання дошкільників до експериментувань, досліджень, випробувань своїх особистих ідей; становлення активності та самостійності [36, с. 77].

Третя організаційно-педагогічна умова розвитку креативного мислення – організація різноманітних видів діяльності, метою яких є вирішення завдань, керуючись креативним мисленням. Йдеться про таке: усвідомлення проблеми; висунення гіпотези; пошук розв'язання певних завдань; формулювання запитань до однолітків та дорослих, самого себе [36, с. 8].

Беручи за основу вже наявний життєвий досвід, розроблюються творчі завдання, організовуються різні види діяльності, що ведуть до розвитку креативного мислення.

Це дає змогу дітям свідомо відійти від зразка, виявити власну неповторність та індивідуальність, реалізувати оригінальні ідеї та пропозиції. Цей процес впливає на формування навички аргументувати та обґрунтовувати власну думку, на готовність реалізувати креативні задуми, насамперед, у продуктивних видах діяльності [9].

Третя організаційна умова розвитку креативного мислення впливає на можливість використовувати внутрішню мотивацію, стимулювати прагнення кожної дитини до самореалізації та самоствердження. Як наслідок – розвиток здатності до продукування оригінальних варіантів вирішення проблем та психологічний комфорт дітей у процесі взаємодії з вихователем та іншими дітьми.

Таким чином, узагальнення вищевикладеного дає підстави стверджувати, що креативний розвиток дітей дошкільного віку забезпечується підготовленими до даної роботи педагогами, створеним відповідним середовищем, організацією цілеспрямованої освітньої діяльності з дітьми.

2.3 Форми роботи щодо розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку

Актуалізація потреби виявлення та розвитку креативності та творчого потенціалу людини пояснюється технологічними та соціальними змінами суспільства. А розпочинати цей процес варто, починаючи з дошкільного віку [33].

Кожна дитина може стати креативною, але незнання і традиції, що склалися, часто не дають змоги це зробити. Педагоги мають допомогти дитині відкрити у собі творця. Цей аспект педагогічної діяльності потребує поглибленої роботи. Я результат – оволодіння секретами розвитку креативності дошкільників. Дошкільники під час активних дослідницьких дій відкривають нові об'єкти та явища, пізнають оточуюче довкілля. Спостереження та аналіз вихователем творчих проявів дитини можуть стати матеріалом для вивчення духовного, фізичного, психічного станів дитини, її відчуттів та внутрішнього світу.

Для реалізації першої організаційно-педагогічної умови необхідно, на нашу думку, зосередитися на впровадженні в освітній процес ЗДО таких форм роботи.

Доречними можуть бути певні методичні заходи для педагогів закладу дошкільної освіти.

Наприклад, педагогічні ради з такої тематики: «Розвиток творчого потенціалу педагога як важлива умова розвитку креативного мислення дошкільників», «Педагогічний супровід дітей дошкільного віку для розвитку їх креативного потенціалу», «Оптимізація процесу розвитку креативного мислення дошкільників через використання інноваційних педагогічних технологій».

Цікавими можуть бути методичні семінари, на яких розглядатимуться теоретичні аспекти розвитку креативного мислення дошкільників. Пропонуємо таку тематику: «Специфіка креативного розвитку дитини дошкільного віку», «Можливості використання ТРВЗ в

ігровій діяльності дітей», «Колекціонування як засіб розвитку креативності»; «Роль зображувальної діяльності в розвитку креативності дітей»; «Театр та креативний потенціал особистості».

На особливу увагу заслуговує аспект впливу дитячого експериментування на розвиток креативного мислення.

Для задоволення допитливості дитини проводяться дослідження, які ознайомлюють її з різними об'єктами і явищами, їх якостями та властивостями.

Доступні дітям прості дослідження можуть проводитися в різних ситуаціях освітнього процесу – на заняттях, у процесі різних видів діяльності (трудої, розумової, дослідницької, ігрової тощо), на прогулянках, під час цільових екскурсій.

Прийоми організації досліджень можуть бути такими: розповіді свої і дітей, запитання пошукового характеру, пояснення і показ, художнє слово, розглядання ілюстративного матеріалу, обстеження, практичні дії з предметами, аналіз або обговорення спостережуваних явищ і об'єктів. Такі дії спонукають дітей до розуміння та усвідомлення спостережуваних явищ, знаходження причин й формулювання певних висновків.

Дослідницька діяльність впливає на розвиток мисленнєвої діяльності та спостережливості, допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки.

Під час висловлювання дітьми припущень у своїх міркуваннях, вони мають почуватися розкуто та вільно, навіть якщо сумніваються в їх правильності. Також розвиваються пам'ять, увага, образне мислення, увага [22, с. 53].

Практичний експеримент, проведений дитиною самостійно, дає більше користі, ніж багаторазове повторення вже розробленої теорії.

Експериментуючи, дитина стає свідком дивовижних перетворень звичайних речей, починає інакше ставитися до них, поповнює власну

скарбничку життєвого досвіду. Проведення дослідів сприяє формуванню креативності, поліпшує комунікабельність, підвищує компетентність.

Приклади роботи з дітьми наведено у Додатку В.

До цього аспекту освітньої роботи необхідно залучати і родини вихованців ЗДО. Результативними можуть бути консультації для батьків «Роль дорослого у розвитку творчих здібностей дітей», «Креативне мислення дошкільників і методи його розвитку», організація виставок спільних творчих робіт педагогів та їх вихованців «Від творчості педагога до творчості дитини», батьків та дітей «Креативимо» разом!»

Приклади форм роботи з батькам з даного напрямку розміщено у Додатку Б.

З метою реалізації другої організаційно-педагогічної умови розвитку креативного мислення дітей у дошкільному закладі необхідно створити середовище для творчості, оформити певні тематичні локації, розвивальні центри, творчі осередки.

Це може бути Майстерня юного художника «Чарівний пензлик». У такій обстановці у дітей розкриваються можливості для креативу та фантазії [9].

Центр повинен бути забезпечений різноманітними матеріалами для образотворчої діяльності: папір для малювання, олівці, пензлики, фарби, фломастери, різноманітні пристосування для виготовлення нестандартних малюнків та робіт (кальки, печатки, трафарети тощо) [9]. Готові роботи виставляються на вернісажі «Я так бачу Світ».

Кімната «Чудесна Планета». У цьому приміщенні представлено стихії Землі, Води, Вогню, Повітря. Тут розміщено природні об'єкти, що відповідають певній стихії. Наприклад, Вода – це штучно створений «пісчаний берег», мушлі, водорості, іграшкові «жителі морського дна» – медузи, риби, крабики тощо. Стихія Повітря має вигляд колажу «Космос»: модель Сонячної системи, зірки, планети, інші космічні

об'єкти. Діяльність дітей у такій обстановці сприяє розвитку творчої уяви, фантазії, образного сприйняття, креативного мислення.

Локація естетичного виховання «Мій світ мистецтва». Такий розвивальний центр забезпечує інтеграцію образотворчого, музичного, театрального виховання дошкільників. Доступні дітям музичні та шумові інструменти (за методикою Карла Орфа) використовуються під час організації дитячого оркестру.

Якщо у дітей виникає бажання створити аплікацію, малюнок, виріб із пастиліну або природного матеріалу (на вибір представлені шишки, жолуді, каштани, мушлі, листя гербарію тощо), вони можуть розміститися у зручному для них місці та віддатися творчому процесу. При цьому в приміщенні тихо звучить музика, що сприяє зануренню у світ мистецтва.

Також у цьому центрі розміщені різноманітні матеріали для різних видів театру: ляльковий, пальчиковий, тіньовий, маріонеток та ін. Окрім підготовки традиційних дитячих вистав та спектаклів можливими є нові нетрадиційні мистецькі постановки – перформанс, створення мінін архітектур, запис кіно-сюжетів та створення документальних фільмів різної тематики [34, с. 22].

У Додатку А. представлені приклади ігор та вправ на розвиток творчої уяви, фантазії, винахідницьких здібностей.

Особливе місце належить локації, яку традиційно називають «Куточком усамітнення». Окрім можливості побути наодинці та відмежуватися від активного спілкування, дитина може в цьому місці пофантазувати, спокійно помріяти. Також за допомогою дорослого може бути задіяною до медитації.

Є діти, яким достатньо незначної підказки для того, щоб «ввімкнулося» креативне відношення до поставлених завдань. Якщо не допомогти, вони губляться та втрачають віру у свої сили. Такі дошкільники потребують участі дорослого у початкових кроках

виконання завдання або заохочення, висловленого вербально або певними діями. Серед вихованців є такі, яким взагалі краще нічого не говорити, уникати показу зразка або підказки. Тільки у такому випадку, при усвідомленні того, що допомоги не буде, дитина починає самостійно продукувати креативні ідеї.

Позитивно впливають на розвиток креативного мислення методи і прийоми творчого вирішення поставлених завдань. Наприклад, метод «евристичної загадки», «мозкової атаки», ТРВЗ тощо.

Під час організації роботи на розвиток креативності дітей доречними будуть розвиваючі ігри та вправи, проблемні питання, комплектація наборів для «дивовижних перетворень», складових для «Бюро прогнозу погоди» [34, с. 22].

Також пропонуються ігри на розвиток креативного мислення: «Відгадай предмет», «Чим може бути», «Чарівний гість», «Казковий телефон» [12, с. 29].

Науковцями та педагогами-практиками доведено, що пік прояву креативного мислення має місце у дітей 3,5-4,5 років. На жаль, у дошкільній педагогіці є явище, коли діти втрачають свою спонтанну увагу, здатність мислити нестандартно, часом навіть інтуїтивно.

Вихователям слід пам'ятати, що кожна дитина наділена від природи певними неповторними можливостями. Професіоналізм педагога полягає в умінні гармонійно поєднувати природні здібності конкретної дитини, мотиви діяльності та відповідне розвивальне середовище.

Окреслимо найбільш значущі напрями освітньої роботи в аспекті розвитку креативного мислення дітей дошкільного віку: оновлення змісту освітнього процесу, що полягає у створенні належних умов забезпечення розвивального середовища, своєчасному виявленні природних задатків, нахилів і здібностей дитини; інтеграції родинного та суспільного дошкільного виховання, на засадах національної культури

та загальнолюдських цінностей; формування готовності вихователя до інноваційної діяльності; використання сучасних досягнень та надбань світового педагогічного та психологічного досвіду.

Таким чином, гарантією активного впливу на розвиток креативного мислення дітей п'ятого року життя визначено побудову освітнього процесу з позиції особистісно-зорієнтованого підходу, створення умов для реалізації особистості дитини через задоволення базових потреб відповідно до соціокультурних норм. Вибір змісту й освітніх технологій повинен здійснюватися з позиції урахування унікальності та індивідуальності кожної дитини.

Формувальний етап експерименту не вдалося провести у повному обсязі. Проте певна робота була проведена. З метою підвищення професійних умінь та навичок для педагогів ЗДО відбулися методичні заходи, тематичні семінари, майстер-класи.

Для залучення вихованців ЗДО до експериментальної діяльності були оформлені відповідні локації. Дошкільники експериментальної групи мали можливість долучитися до дослідницької діяльності. Вихователі проводили обговорення та аналіз роботи.

Також регулярно проводилися різноманітні ігри та вправи для розвитку креативного мислення.

Діти виявили зацікавленість та продемонстрували вміння вирішувати творчі завдання.

Після активного залучення дітей експериментальної групи до вищезазначених форм роботи протягом чотирьох місяців певні зміни відбулися.

Показники рівнів сформованості креативного мислення на контрольному етапі експерименту в експериментальній та контрольній групах групи наведено у Таблицях 2.3.1, 2.3.2.

Таблиця 2.3.1.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості креативного мислення у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (експериментальна група)

Імя дитини	Когнітивний рівень розвитку креативного мислення		Емоційно-вольовий рівень розвитку креативного мислення		Комунікативний рівень розвитку креативного мислення	
	бал	рівень	бал	рівень	бал	рівень
Жанна Д.	1	Н	2	С	2	С
Альона Л.	2	С	2	С	2	С
Дмитро Г.	1	Н	1	Н	2	С
Анжеліка В.	2	С	2	С	3	В
Вадим М.	1	Н	2	С	2	С
Ксенія С.	2	С	3	В	3	В
Артем С.	2	С	1	Н	2	С
Юрій Ф.	1	Н	2	С	3	В
Анастасія В.	2	С	1	Н	2	С
Стас Ч.	2	С	2	С	2	С
Всього	1,6	Н	1,8	Н	2,3	С

Де-що підвищилися показники когнітивного рівня розвитку креативного мислення дітей середнього дошкільного віку (з 1,4 до 1,6 – низький рівень) та комунікативного рівня розвитку креативного мислення (з 2,0 на 2,3 – середній рівень).

В контрольній групі показники сформованості креативного мислення залишилися без суттєвих змін.

Таблиця 2.3.2.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості
креативного мислення у дітей середнього дошкільного віку на
контрольному етапі експерименту
(контрольна група)

Імя дитини	Когнітивний рівень розвитку креативного мислення		Емоційно- вольовий рівень розвитку креативного мислення		Комунікативний рівень розвитку креативного мислення	
	бал	рівень	бал	рівень	бал	рівень
Наталя С.	1	Н	2	С	2	С
Олег А.	1	Н	1	Н	1	Н
Тетяна П.	1	Н	2	С	2	С
Софія П.	1	Н	2	С	1	Н
Антон П.	2	С	2	С	2	С
Інна Р.	2	С	2	С	2	С
Каріна Т.	2	С	2	С	1	Н
Юрій Ц.	2	С	3	В	2	С
Данило Ш.	2	С	2	С	2	С
Лев Т.	1	Н	2	С	1	Н
Всього	1,5	Н	2,0	С	1,6	Н

З вихованцями контрольної групи систематична робота щодо розвитку креативного мислення не проводилась. Діти були охоплені освітнім процесом відповідно до вимог програми «Дитина». Проте на когнітивному рівні розвитку креативного мислення показник збільшився з 1,4 на 1,5. На комунікативному рівні розвитку креативного мислення також підвищився - з 1,5 на 1,6.

ВИСНОВКИ

Процес виховання креативно розвиненої особистості вимагає відповідального підходу, передбачає кропіткі зусилля педагогів закладів дошкільної освіти та батьків вихованців. Як результат цієї роботи – творчо спрямовані люди, здатні брати на себе відповідальність за державотворення і відродження могутнього потенціалу, справжня еліта нової України.

У процесі написання магістерської роботи ми дійшли таких висновків:

1. Динамічний, безперервно мінливий світ ставить сучасну людину не тільки перед необхідністю адаптуватися до нових умов життя, але й активно, творчо пізнавати навколишню дійсність, впевнено діяти в непередбачуваних ситуаціях. Для цього треба вміти долати труднощі, знаходити інноваційні шляхи вирішення проблем. Освітнім процесом ЗДо передбачено виховання успішних людей, здатних до активізації свого творчого потенціалу, своєї креативності.

Креативність як творча здібність виступає потужним фактором розвитку особистості, визначає її готовність до нестандартного мислення й поведінки. Відомі вчені Бердяєв М., Виготський Л., Кулюткін Ю., Лернер В., Лисенкова С., Моляко О. та інші розглядають креативність як психологічний механізм, що зумовлює творчу активність людини для творчої самореалізації у різних видах життєдіяльності. Креативність визначено базовою якістю особистості. Це пояснюється тим, що сучасне життя потребує від людини гнучкості мислення, швидкої орієнтації та адаптації до нових умов.

Важливим психічним новоутворенням дітей середнього віку є вміння оперувати подумки уявленнями про предмети, узагальнення властивостей цих предметів, зв'язків і відносин між предметами та подіями. Розуміння деяких залежностей між явищами та предметами породжує у дітей підвищений інтерес до устрою речей, причин

спостережуваних явищ, залежностей між подіями, відповідно інтенсивне збільшення запитань до дорослого (Як? Навіщо? Чому?). На багато запитань діти намагаються відповісти самостійно, вдаючись до свого досвіду креативного мислення.

2. Креативній, творчо спрямованій активності дошкільника притаманні: активність у мисленні, ініціативність, наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; небайдуже ставлення до навколишньої дійсності, здатність помічати, переживати, творити нове, сумніватися й шукати шляхи рішень, отримувати задоволення від результату й самого процесу творення; достатній рівень життєвої компетентності. У період дошкільного дитинства не варто позбавляти дитину можливості діяти за зразком. Лише після засвоєння попередні знання та уміння, дитина зможе рухатися далі в своєму креативному мисленні.

3. На констатувальному етапі експерименту було виявлено, що у дітей середнього дошкільного віку, які були задіяні у діагностиці, переважає низький та середній рівень розвитку креативного мислення. Високий рівень спостерігається тільки у однієї дитини. Це свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з дітьми, використовуючи різні форми роботи.

4. Розвиток креативного мислення дітей середнього дошкільного віку буде ефективним за дотримання організаційно-педагогічних умов: врахування вихователями індивідуальних та вікових особливостей дітей; створення розвивально-предметного середовища; організація різноманітних видів діяльності, метою яких є вирішення завдань, керуючись креативним мисленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипець В. Творчі здібності зберігають життя і здоров'я. Дошкільне виховання, 2013. № 10. С. 62-69.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponenth-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
3. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? К. : Україна, 1991. 49 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч. метод. вид. К.: Либідь, 2003. С. 251-253.
5. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. К. : Академвидав, 2009. 248 с.
6. Беленька Г. Особистість випускника дитсадка: базові якості. Дошкільне виховання, 2015. № 7. С. 11-15.
7. Біла І. Феномен дитячої творчої. Дошкільне виховання, 2011. № 1. С. 7-11.
8. Веракс М. Діалектичне мислення і творчість. Питання психології, 1990. №4. С. 9-13.
9. Використання нетрадиційних технік як засіб творчого розвитку дітей дошкільного віку. Дайджест 2. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 100 с.
10. Выготский Л.С. Воспитание творчества, эстетического суждения и технических навыков. М.: Педагогика, 1991. 480 с.
11. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. Либідь, 1997. 376 с.
12. Горностаєва А. Ми – чарівники й винахідники. Заняття з креативного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Психолог дошкільця, 2018. №4 (105). С. 28-29.

13. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина. Мін.осв. і наук., мол. та спорту України. К. : Київ, ун-т ім.. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
- 14.Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 91 с.
- 15.Журавель В. Креативність розвиває рухова діяльність. Дошкільне виховання, 2012. № 12. С. 13-16.
16. Калуська Л.В. Вибрані твори. У 3-х томах : Т.1: Загальні питання педагогіки. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. 696 с.
- 17.Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник для студ. учреждений сред. проф. образования. 13-е изд., Москва: Издательский центр «Академия», 2012. 416с.
- 18.Комплексна програма пошуку, навчання та виховання обдарованих дітей та молоді "Творча обдарованість". Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1992. № 3
- 19.Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): монографія. К. Стилос, 2000. 336 с.
- 20.Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років : Проект [Електронний ресурс / Стратегічна дорадча група «Освіта» ; МОН України. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/prhviddil/1312/1390288033/1414672797/>
- 21.Кудрявцев В., Синельников В. Дитина - дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей. Дошкільне виховання, 2013. № 10. С. 62-69.
- 22.Кушнерук Т. Виховуємо креативну особистість. ВиховательК методист дошкільного закладу, 2014. № 5. С. 53-58.

23. Ладивір С.О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник. Житомир: Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України, Житомирський обласний інститут післядипломної пед. освіти, 2003. 175 с.
24. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля: навч.-метод. пос. : у 2-х ч. Івано-Франківськ, 2001. 134 с.
25. Левковська Г. Інтелектуальний розвиток старших дошкільників у процесі формування елементарних математичних уявлень. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2016. № 4. С. 24-28.
26. Мартиненко С. М. Лекції із загальної педагогіки: Навч. посібник. 5-те вид., стер. К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 124с.
27. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологічна газета, 2005. №6. С.4-5.
28. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
29. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-ге вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
30. Психологічні науки : Збірник наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. Вип. 6 (30). Ч.1. С. 267- 277.
31. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности : теория, методы исследования, практикум. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 255 с.
32. Руденко Л., Шинкар Т. Діагностика творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. № 8. 2013. С. 12.

33. Савченко О. Я. Розвивай свої здібності : навч. посіб. для мол. школярів. К. : Освіта, 1995. 159 с.
34. Собко Л. Хвилинки творчості й фантазії. Добірка ігор для дітей середньої та старшої груп. Дошкільне виховання, 2017. № 3. С. 22-23.
35. Сухомлинський В. Про розвиток творчої особистості школярів: індивідуальний та диференційований підхід. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pandia.ru/text/79/530/42611.php>
36. Сучасні аспекти розвитку творчої особистості. Дайджест педагогічних ідей особистості та технологій. «Школа-парк», 2002. №3. 27 с.
37. Тлумачний словник // Українська мова : Енциклопедія [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.] 2-ге вид. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
38. Федяєва В.Л. Проблеми творчості в історії української педагогіки / В.Л.Федяєва // Збірник наук. праць. Пед. науки. – Херсон: Айлайт, 2000. – Випуск 12. – С.19-21
39. Чепур О.С. Креативний розвиток дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка, соціальна робота". Випуск 23. С. 202-204.
40. Черепковська Н.І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей . Обдарована дитина. 2006. №1. С. 18-21.
41. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. Психологічна газета. 2001. №2. С.42-46.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Ігри та вправи на розвиток творчої уяви, фантазії,
винахідницьких здібностей
Вправа «Нові казки».

Дітям пропонують слова, на основі яких вони мають вигадати свою історію. Наприклад, називають п'ять слів з однієї казки, а шосте слово – чуже.

Варіант 1

Спочатку дитина розповідає відому казку, а ближче до кінця чи вже наприкінці дорослий вводить нового персонажа.

Варіант 2

Разом з набором карток вводиться незнайомий об'єкт, якого немає в реальній казці.

Дітям показують кілька карток із зображенням героїв будь-якої казки. Їх можна замінити іграшками, персонажами настільного театру. Визначивши, з якої казки герої, малюки починають розповідати (по одному чи по черзі). Аж тут серед картинок (іграшок театру) з'являється нова, яка не стосується цієї казки. Наприклад: дівчинка, вовк, бабуся, вертоліт.

Вправа «Казка навпаки».

Гра складається з казки чи казкової теми навпаки. Пригадавши з дітьми відому казку, треба запропонувати їм змінити характери героїв: позитивний характер на негативний, і навпаки. Діти міркують і розповідають, як змінюються герої, їх характер, вчинки; як зміниться сюжет казки. Найбільш цікавих результатів досягають тоді, коли фантастична тема пропонується після короткого пояснення, без суттєвої підготовки.

Вправа «Що було потім».

Діти прагнуть почути продовження казки і неохоче розлучаються з улюбленими казковими героями. А чому з ними треба розлучатися? Можна в кінці казки, відштовхнувшись від найцікавішого місця, запропонувати дітям поміркувати: «А що було потім?»

Зразок. Діти потрапляють у казку і...

- будують будинок для звірят;
- дарують Попелюшці нові черевички;
- допомагають Червоній Шапочці обдурити вовка.

Проблемні запитання:

1. Чому ластівки в хорошу погоду літають високо, а в сиру - низько над землею?

2. Для чого кури общипують пір'я перед дощем?

3. Як дізнатися про наближення дощу, спостерігаючи за мурашками?

4. Як готуються до зими мурашки?

5. Чи однакові очі у кішки вночі і вдень?

Варіанти відповідей:

1. Літаючи, ластівки ловлять мошок, комарів та інших комах. У ясну погоду повітря сухе, тому комахи піднімаються високо. У сиру погоду повітря важке, вологе, і не дає їм можливості піднятися вище (не вистачає сил).

2. Відчуваючи дощ, кури змащують своє пір'я жиром з куприкової залози, яка є під хвостом, і жирне пір'я не мокне.

3. Вони ховаються в мурашник і закривають щільно усі ходи.

4. Закривають усі входи і виходи у мурашнику, а самі збираються до купи.

5. Не однакові. Вдень при сонячному світлі зіниці малі, а вночі вони дуже розширюються.

Додаток Б.

План роботи з батьками щодо розвитку креативного мислення
удітей дошкільного віку
Батьківські збори «Діти - дзеркало батьків».

Мета: Збагатити знання батьків про сутність виховання у сім'ї, надихнути на емоційно - ціннісне ставлення, спонукати особистим прикладом стати взірцем для своєї дитини.

Круглий стіл - одна з найрозповсюдженіших інтерактивних форм. Відноситься тема, яку необхідно розглянути з різних аспектів: психологічного, педагогічного, дидактичного тощо.

Круглий стіл «Граючись – навчаємось».

Мета: Подати батькам інформацію щодо того, що важливою умовою розвитку креативної освіти є ігрове середовище. Воно впливає на розвиток інтелекту, логічного мислення, спонукає дітей до творчості, фантазії, театралізованої діяльності. Діалог з батьками визначає, які ігрові осередки є у дошкільників вдома. Створюється атмосфера доброзичливості, щирості у взаєминах батьків та вихователів ЗДО.

Бесіда «Здібності, коли і як вони розвиваються».

Мета: Розширити знання батьків про здібності та розвиток їх у дітей. Сприяти пробудженню інтересу до різних видів діяльності та залученню дітей до участі в них.

Консультація «Мова дорослих - зразок для дітей».

Мета: Актуалізувати положення про те, що діти наслідують не тільки звички, але й мову своїх рідних. Тому для виховання інтелігентної особистості потрібно самим бути взірцем для дитини, прагнути розвивати інтерес до художнього слова.

Тренінг «Вихователі і батьки – співробітники».

Мета: Прагнути переконати батьків, що дитячий садок і родина вихованців – єдине ціле у вихованні креативної особистості. Заохочувати батьків до участі у спільній роботі з дитиною і педагогом, колективом дитячого садка.

Ділова гра «Сім'я та її вплив на дитину».

Мета: Підвищення ефективності спільної роботи дошкільного закладу та родини з метою гармонійного розвитку дітей, їхніх здібностей, сприяння створенню довірчих позитивних відносин у сім'ї через залучення до спільної творчості та спільної діяльності.

Анкетування «Здібності, коли і як вони розвиваються».

Мета: Ознайомити батьків із характеристикою різних видів здібностей; допомогти виявити їх у дітей; націлити батьків на створення умов для розвитку здібностей своїх дітей.

Сімейне свято «Тато, мама і я - родина моя».

Мета: Розвивати бажання вести активний спосіб життя, дбати про фізичний і духовний стан членів родини, створити умови для всебічного відпочинку дошкільнят і їхніх батьків.

День відкритих дверей «Креативність в освітньому процесі ЗДО»

Мета: Залучити батьків до участі у формуванні у дітей творчих навичок, ознайомити з окремими осередками ігрового середовища та значенні ігрових методів у розвивальній та виховній роботі з дітьми.

Додаток В.

Приклади дослідів для розвитку креативного мислення дітей
середнього дошкільного віку

Досліди з повітрям.

Тема: «Повітря. Де воно є?»

Мета: створювати широкі можливості для розвитку у дітей інтересу до пізнання природи. Закріплювати вміння та навички щодо догляду за кімнатними рослинами, вміння правильно користуватися знаряддями праці. Виховувати дбайливе ставлення до природи.

1. Повітря є всюди.

Коли спрямувати струмінь повітря на вашу щічку, що ви відчули? (Прохолоду!). Отже повітря ми можемо і відчутти. Помахати рукою перед обличчям, подмухати на свою долоньку, один одному в потилицю. Що ви відчуваєте? Легенький вітерець – це рух повітря. Ми його не бачимо, але відчуваємо.

2. Повітря є в середині нас.

На столі стоять прозорі склянки з водою. Якщо подути в соломинку, один кінець якої занурений в склянку з водою. Що ви побачите? З'явилися бульбашки. Що це? Повітря. Звідки воно взялось? З наших легень. Ми видихнули його. Отже, повітря є всередині нас.

3. Якщо взяти повітряну кульку і надути її, що ми побачимо? (Вона збільшується). Що ж робить кульку більшою? (Повітря). А коли повітря випускати – кулька швидко зменшується і повітря, яке виходить з кульки, навіть змушує кульку швидко літати по кімнаті.

Досліди з водою.

Тема: «Водичка. Яка вона?»

Мета: закріплювати знання дітей про властивості води (чиста, брудна, каламутна, забруднена, кольорова, тепла, холодна, розливається, ллється, капає). Формувати у дошкільників переконання, що вода – це рідина, її не можна поставити, покласти, її можна лише налити в посуд, що воду треба берегти, користуватися нею економно, оскільки вона є необхідною для рослин, тварин, людей. Розвивати спостережливість, допитливість, здатність встановлювати найпростіші взаємозв'язки в стані речовин.

1. Припущення: колір льоду не залежить від кольору води, а форма посуду не визначає форми льоду.

Хід дослідів:

Лід утворюється від замерзання води. Нагріваючись, лід перетворюється на воду. Засвоєнню цієї ознаки сприяє утворення льоду з води різного кольору. Колір льоду визначає колір води. Форма визначається формою посудини. Пропонувати підфарбувати воду в різний колір, розлити в різноманітні формочки і винести на мороз. Коли вода перетвориться на лід, фігурки обережно вийняти з формочок. Діти роблять висновки.

2. Припущення: Вода не міняє форми.

Хід досліду:

Взяти гумову рукавичку, обережно наповнити її водою з глечика. Спостерігати, що вода набула форми рукавички. Зробити такий же дослід з іншими ємностями (бокал, колба, целофановий мішечок, надувна кулька, різні склянки). Зробити висновок: вода змінює форму. Отже, припущення не підтвердилось.

3. Припущення: Легкі предмети плавають, важкі - тонуть.

Хід досліду:

У посудину опустити предмети однакової форми та об'єму, але з різного матеріалу (дерева, пластмаси, металу), використовуючи послідовні дії. Треба пояснити дітям що відбувається із предметами, зануреними у воду. Чому деякі з них плавають, а інші тонуть?

Тема: «Утворення веселки»

Мета: ознайомлення з властивостями води та світла.

Хід досліду:

Розбризкати воду з шланга, піднявши його високо вгору. Стежити, як розподіляється вода: біля отвору шланга вона витікає струменем, вище – утворюються великі краплі, найвище – найменші. Чому саме так розподіляються краплі? Діти можуть самостійно зробити висновок, що великі краплі – важкі, а маленькі – легші, саме тому вони піднімаються вище. Пояснити вихованцям, що від проходження сонячних променів крізь дрібні краплі води утворюється веселка. Чому веселка завжди розташовується так високо? Відповідь: саме там містяться найлегші, найдрібніші краплинки води. Веселку можна побачити після дощу й біля водограїв у сонячну днину.

Чому веселка така різноколірна? Відповідь: тому що крапельки води розташовані не на одній прямій лінії, а на різній висоті й під різними кутами до сонячного світла. Сонячні промені заломлюються в різних краплях і забарвлюються у різні кольори. Перевіримо? Для цього на шляху сонячних променів, спрямованих у вікно, поставимо скельце (просту скляну пластинку) і тригранну скляну призму. Що з'явилося на протилежній стіні? Звідки взялася смугаста кольорова «зебра»?

Тема: «Властивості ґрунту»

Мета: закріплення знань про властивості ґрунту.

Хід досліду:

Запропонувати дітям одночасно взяти в дві руки землю: в одну – вологу, в другу – суху. Стиснути обидві руки в кулаки. Що відбулося?

Висновок: волога земля м'яка, здавлюється у грудочку, з неї можна витиснути воду. Суха земля тверда, від здавлювання розсипається. Запитання та завдання: який ґрунт кращий для рослин? Чому? Як зробити суху землю придатною для вирощування рослин? Оглянути стан ґрунту у квітнику, городі чи в горщиках для кімнатних рослин. Визначити необхідність його зволоження.

Тема: «Пісок та глина»

Розглянемо пісок і глину, порівняємо їх.

1. Візьмемо суху глину в руку, те ж саме проробимо з піском.
2. Помити пісок і глину водою. Що відбулося з ними? Зліпимо з піску й глини. Із чого ліпиться легше? Чому?
3. Потерти піском і глиною по склу. Яка різниця?

Повільно насипати пісок і глину у воду. Як падають їхні частки?

Висновок:

1. Пісок складається з твердих піщин. Вони бувають різної величини. Піщини нічим не з'єднуються між собою. Тому пісок сипучий.

2. Глина складається із дрібних часток, з'єднаних між собою. Волога глина пристає до рук, вона липка, з неї добре ліпити.

Тверді тіла мають вагу, форму і тверді на дотик.

Додаток Г.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Соловйова Тетяна Миколаївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.09.2021 р.

Соловйова Тетяна Миколаївна